Litteraturöversikt

TITEL:
Frederick the Great. King of Prussia
FÖRFATTARE:
Tim Blanning
FÖRLAG:
Penguin Books, Great Britain 2016

Han ärvde splittrad småstat med magra jordar. När han dog ett knappt halvsekel senare var Preussen en av Europas och världens stormakter, militärt, kulturellt och ekonomiskt. Han var lika hemma på slagfältet som i musiksalongen, men sitt välde hade Fredrik den store roffat åt sig med vapenmakt. Han utmanade Österrike, Frankrike, Ryssland, Sverige och Det Heliga romerska riket (ett dåtida samvälde), och när det såg illa ut räddades han snarare av att en av krigen utsliten kvintett inte kunde hålla ihop än av en rysk kejsarinnas död.

Denna hyllade biografi, skriven av en brittisk historiker, tecknar en komplext sammansatt människa, en upplyst autokrat och inspirerande okuvlig ledare av arméer som han stampade fram efter varje nederlag. Modern forskning bekräftar inte bilden av brutalt hunsade soldater, många av dem drevs av heder, kåranda, yrkesstolthet, protestantism och patriotism.

De var inte oövervinnerliga. Av sexton större fältslag förlorade Preussen jämnt hälften.

Skulden var ofta Fredriks egen, hans aggressivitet parades inte med avvägd förmåga. Brodern Heinrich, ingalunda hans nära vän, var en bättre taktiker. Man lär sig att den store kungen som general var medelmåttig men som krigsherre briljant. Om inte, hade vi sluppit Preussens roll.

TITEL:
The Silk Roads. A New History of the World
FÖRFATTARE:
Peter Frankopan
FÖRLAG:
Bloomsbury, London-Oxford-New York -New Delhi-Sydney 2015, paperback 2016

Kring världens centrum i hjärtat av Asien kretsar denna underhållande bok. Författaren tycker att det är hög tid att vi lämnar vanlig historieskrivning med Medelhavet som mittpunkt. Det var längs handelsvägarna mellan Kina och Persiska viken som civilisationen, ja mänskligheten föddes. Man bytte idéer, lärde sig och lånade av varandra, stimulerade framsteg inom filosofi, vetenskap och språk och i en högkulturell miljö föddes fem världsreligioner.

I vad en recensent har kallat för en galopp genom historien får läsaren följa alla de drivkrafter som har skapat ”silkesvägarna” – silke, imperiebyggen, olja, spannmål och maktrivalitet – alltsedan Alexander den store. Det var givet att denne vände sig österut, åt annat håll fanns ingenting som lockade. Väst skulle dyka upp från bakvattnet långt senare genom upptäcktsfärder och rövarföretag som skapade en ny mittpunkt av militär förmåga. Detta i kombination med upplysning och ett ständigt upprepat våld – utan motstycke i öst.

Västvärldens framfart ser ut att ha brutits efter Irak och Afghanistan och nu i Mellersta Östern. Ånyo knyts nätverk och kommu-

nikationer, inte minst genom Kinas ”One Belt, One Road”. Med bokens ord, urgamla silkesvägar återställer Asiens ryggrad.

TITEL:
The Habsburg Empire. A New History
FÖRFATTARE:
Pieter M. Judson
FÖRLAG:
The Belknap Press of Howard University Press 2016

Denna bok om det habsburgska väldet följer ingen kronologi. Författaren vill berätta om något utöver mer eller mindre upplysta monarkers ambitioner och nästan heroiska försök att hålla ihop sitt verk. Hans syfte är helt enkelt att revidera uppfattningen om Österrike-Ungern som ett hopplöst splittrat och fallfärdigt bygge, en tes som ymnigt förekommit särskilt i raden av böcker om första världskriget och framför allt dess utbrott.

Man får i ett mer positivt perspektiv se invånare som livligt deltog i det begynnande nittonhundratalets allmänna val och faktiskt trodde på sitt rike. Kriget förstörde förvisso imperiet, men dess ledare hade under tvåhundra år lyckat bryta ned lokala hierarkier och skapa nya lojaliteter. Över språk- och religionsgränser lärde sig människor att det var till staten de kunde vända sig med sina bekymmer, inte till lokala adelsmän. Vi kan tala om väldets brittsommar som en skymningstid – men invånarna själva tycks inte ha sett det så.

Och efteråt? Länderna som skapades ur spillrorna fortsatte med strävan efter välfärd, allmän värnplikt och politiska relationer – det var vad det fallna imperiet hade inympat hos dem.

TITEL:
Waging Insurgent Warfare. Lessons from the Vietcong to the Islamic State
FÖRFATTARE:
Seth G Jones
FÖRLAG:
Oxford University Press, New York 2017

Detta är en handbok om uppror och hur de ska bekämpas. Grundmaterialet utgörs av de 181 fall världen över där människor åren 1945–2015 tagit strid mot regeringsmakten. Långt fler har försökt men misslyckats. Che Guevara efterföljare saknas inte, kruxet för dem är att finna ledsagare villiga att ta risker. Drygt en tredjedel av alla resningar har lyckats respektive misslyckats, nära tredjedelen – ett växande antal – har slutat oavgjort, visar framställningen.

Budskapen sprids via tryck, mun mot mun, video, radio och, förstås, alltmer sociala medier.

Taktiken kan rymma bakhåll, räder, sabotage, mord, stympningar och bomber. De upproriska har i princip som metoder valt mellan konventionellt krig (49 procent), gerillakamp (69 procent) och vad som här benämns ”bestraffning”, d v s våld mot framför allt civila (36 procent) eller, vanligen, kombinerat dem.

Upprorens art aktualiserar numera väl kända grepp för att slå ned dem – främst att vinna och vänja befolkningen bort från dem. Frågan är vilka som vill ta på sig uppgiften. Väst verkar ha fått nog. Men författaren, med hög befattning vid RAND, är som amerikan säker: både uppror och deras bekämpning kommer att följa oss under överskådlig tid.

TITEL:
Dag Hammarskjöld. Att bära världen
FÖRFATTARE:
Henrik Berggren
FÖRLAG:
Bokförlaget Max Ström 2016

Denna rikt illustrerade bok bär drag av en officiell biografi. Den inleds med förord av direktören för Dag Hammarskjölds Minnesfond och avslutas med efterord av såväl Jan Eliasson i dennes FN-roll av vice generalsekreterare som Kofi Annan och Ban Ki-moon. Det betyder inte att Henrik Berggren har skrivit en hagiografi, på nytt bekräftar han sin förmåga att som få bära vittnesbörd om den tid vi har bakom oss.

Till grund ligger mycken forskning och inkännande läsning av den postum utgivna *Vägmärken* som, med sin bekräftelse av Hammarskjölds gudstro och sökande efter en mening med livet, snarast chockerade samtiden. Med sitt allvar, sin pliktkänsla och sina intellektuellt höga krav på omgivningen var Hammarskjöld en ensam människa. Hans omdöme kunde klicka, som när han utsåg Conor Cruise O'Brien till FN:s man i Katanga på grundval av dennes essäsamling om katolska författare, som han naturligtvis hade läst.

Kraftfull och klartänkt fann han ändå i FN-stadgan ett utrymme att – ofta i konflikt med stormakterna – verka för samfundets mindre länder; en möjlighet att tjäna mänskligheten som han tidigare tjänat Sverige. Kongo blev för svårt och hans öde, men som FN:s högste tjänsteman skapade Dag Hammarskjöld något för sina efterträdare att ständigt mäta sig mot.

TITEL:
Final Solution. The Fate of the Jews 1933–49
FÖRFATTARE:
David Cesarini
FÖRLAG:
Macmillan, London 2016

Förintelsen ser vi som ett effektivt massmördande i industriell skala. För den brittiske forskaren David Cesarini är begreppet missvisande. "Den slutliga lösningen" för Europas judenhet var, hävdar han, inte systematisk, konsistent eller väl förberedd. Hans uppfattning är att den var illa planerad, saknade resurser där den genomfördes slarvigt och i vanvettig fart. Utlösningen vållades inte av tyskt kulturellt sammanbrott utan av det globala kriget.

I en massiv krönika, där offren men också förövarna kommer till tals, hävdas att förföljelsen av judarna inte var något centralt mål för Hitler. Den var inte ofrånkomlig, och mycket gjordes improviserat, på lokala initiativ där rädsla och girighet var motiv vid sidan av antisemitism. Med intensiv omprövning vill författaren överbrygga ett gap mellan å ena sidan folkliga föreställningar, präglade av Auschwitz, och å andra sidan modern forskning. Ifrågasatt är t ex hans påstående att övergreppen i Wien mot judarna vid tyskarnas intåg 1938 fungerade som ett laboratorium vars rön importerades tillbaka till Tyskland.

Ett mästerverk, har det sagts om boken. Andra bedömare imponeras av arbetet men värjer sig. Skulle då Cesarini ha kunnat hävda sig i en fortsatt debatt? Det får vi inte veta. Han dog 2015, femtioåtta år gammal, före bokens spridning.

TITEL:
2017 War with Russia. An Urgent Warning from Senior Military Command
FÖRFATTARE:
Richard Shirreff
FÖRLAG:
Coronet, UK 2016

Författaren är nyligen pensionerad från en toppbefattning som brittisk officer i Nato,

Han är en av många yrkesmilitärer som börjat varna demokratierna i väst för Putins politik. Kriget kan vara över oss, varför inte redan detta år.

I boken kastar sig Ryssland, pressat av sanktioner och låga oljepriser, över de tre baltiska staterna utan att Nato kan göra något åt saken. Vi får en mörk bild av politisk handlingsförlamning och brist på försvarsförmåga, innan uppseende bakslag får Nato att ta sig samman och utnyttja sina trots allt överlägsna resurser. Avgörande blir om man med specialtrupper och cyberkrigföring kan ta kontrollen över rysk krigsledning, inklusive kärnvapen, vända Iskander-missilerna i Kalingrad mot det ryska hjärtlandet och därmed framtvinga rysk reträtt från Baltikum.

Strategiska bedömningar varvas med detaljerade uppgifter om vapen och -system som hos Guillous Hamilton. Notera: som partner till Nato nämns Sverige i förbigående tre gånger, Gotland inte alls. Så mycket för vår direkta betydelse – i en militärt teknisk Natoanalys.

Tidigare förbigångna böcker:

Av Orlando Figes
Crimea, Penguin Books 2010

En lysande skildring av historiens första massmediekrig med religiösa motsättningar, heligt krig och russofobi.

Av Zara Steiner
The Lights that Failed, Oxford History of Modern Europe 2007
The Triumph of the Dark, Oxford University Press 2011

Två band om mellankrigstiden i sådana magistrala synteser som knappast kommer att göras någon mer gång.

Av Stephen Kotkin
Stalin. Paradox of Power 1878–1928, Penguin 2014

Pulitzerfinalist 2014. Det första av tre band i en omstridd biografi om diktatorn i rollen som intellektuell marxist.

Av John Merriman
Massacre. The Life and Death of the Paris Commune 1871, Yale University Press 2014

En bok om ett inbördeskrigs fasor med den första kommunistiska klassrevolten krossad under militärt massmördande.

Böckerna är anmälda av Olof Santesson.